

ПРАВОВА ОСНОВА ПРИНЦИПУ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Денисовський Михайло Дмитрович

ORCID ID: 0000-0002-2265-4190

адвокат, кандидат юридичних наук,
викладач юридичних дисциплін

Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

Гойда Мар'яна Петрівна

здобувачка вищої освіти спеціальності «Право»

Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

В умовах воєнного стану, коли країна стикається з надзвичайними викликами та загрозами, питання дотримання прав людини набувають особливої актуальності. Одним із таких прав є принцип недоторканості житла, який гарантується Конституцією України та міжнародними правовими актами. У мирний час це право забезпечує громадянам захист від незаконних обшуків, вилучень та втручань у приватне життя. Однак у період воєнного стану виникають ситуації, коли держава змушена балансувати між необхідністю забезпечення національної безпеки та дотриманням основоположних прав людини.

Недоторканність житла в умовах воєнного стану в кримінальному провадженні стає особливо важливою темою для обговорення, адже вона торкається не лише юридичних аспектів, але й етичних та правозахисних питань. В результаті проведеного дослідження робота має на меті підвищити розуміння та усвідомлення принципу недоторканості житла в контексті воєнного стану та сприяти забезпеченню його ефективного захисту в правовому просторі.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» було введено воєнний стан у зв'язку з військовою агресією зі сторони російської федерації, в якому зазначається, що на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [1].

Захист від безпідставного посягання на недоторканність житла зазначений в окремих правових актах і нормах міжнародних договорів, зокрема у ст. 12 Загальної декларації прав людини, де вказано, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у своє особисте та сімейне життя або безпідставного посягання на недоторканність свого житла. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань [2]. Стаття 8 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, цілісно декларує зазначені права: «Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції» [3].

Основний закон України вказує, що «не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за

вмотивованим рішенням суду» [4]. Це також зазначено в ст. 13 і 233 Кримінального процесуального кодексу України.

Проте, існують винятки, передбачені відповідно до частини 2 статті 30 Конституції України. «У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна, або з безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, можливе застосування іншого, встановленого законом, порядку проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення огляду та обшуку» [4].

Проникнення до житла чи до іншого володіння особи та проведення в них огляду визначено Порядком перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, затвердженого Постановою КМУ від 29 грудня 2021 року № 1456 [5].

Так, відповідно до даного Порядку:

1. «Право на проведення перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян надано відповідним уповноваженим особам Національної поліції, СБУ, Національної гвардії, Держприкордонслужби, ДМС, Держмитслужби та Збройних Сил, які визначені в наказі коменданта» (п. 5 Порядку).

2. «Під час проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян уповноважена особа може застосовувати технічні прилади та технічні засоби, що мають функції виявлення вибухонебезпечних предметів та речей (речовин), обіг яких заборонено чи обмежено, фото-, аудіо- і відеофіксації. Аудіо- і відеофіксація житла громадян та їх особистих речей здійснюється уповноваженими особами за згодою громадян» (п. 6 Порядку).

3. «Уповноважена особа може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише у невідкладних випадках, пов'язаних із: врятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій; безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення; припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які перебувають в житлі або іншому володінні особи. Проникнення уповноваженої особи до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном. Про застосування зазначеного заходу уповноважена особа доповідає та/або інформує відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України » (п. 11 Порядку).

4. «У разі виявлення під час перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян ознак складу кримінального та/або адміністративного правопорушення затримання таких осіб та вилучення відповідних речей здійснюється відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення» (п. 12 Порядку).

Також варто відзначити, що згідно з Постановою КМУ від 8 липня 2020 року № 573, а саме п. 16 Порядку здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан, «патрулям на території, де запроваджено комендантську годину та встановлено спеціальний режим світломаскування, надано право входити (проникати) на територію та у приміщення підприємств, установ і організацій, у житлові та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать особам, під час припинення кримінального правопорушення та в разі переслідування осіб, які

підозрюються у вчиненні злочину, якщо зволікання може створити реальну загрозу життю чи здоров'ю осіб » [6].

Зробимо висновок, що принцип недоторканності житла в умовах воєнного стану є важливим для захисту прав людини. Забезпечення цього принципу вимагає балансу між захистом прав громадян та необхідністю забезпечення безпеки держави. Дослідження та розвиток законодавства у цій сфері є важливими для ефективного захисту прав громадян та функціонування правоохоронних органів під час воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 18.05.2024).
2. Загальна декларація прав людини (рос/укр) : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 18.05.2024).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 19.05.2024).
4. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 19.05.2024).
5. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-п#Text> (дата звернення: 19.05.2024).
6. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Каб. Міністрів України від 08.07.2020 р. № 573 : станом на 14 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-п#Text> (дата звернення: 19.05.2024).